

Aktuelt

Standardiseret ynglefuglefangst i Danmark

Constant Effort Site ringmærkningsprogrammet (forkortet CES) eller på dansk standardiseret ynglefuglefangst blev introduceret i begyndelsen af 1980'erne i Storbritannien og Frankrig, hvor man påbegyndte standardiseret ringmærkning af de almindeligt forekommende ynglefugle, primært småfuglearter. Siden har en lang række europæiske lande samt nordamerikanerne taget del i dette monitoringsprogram for fuglepopulationer. I Danmark startede CES-mærkningen i 2004 som et samarbejde mellem Danmarks Ringmærkerforening og Ringmærkningscentralen på Statens Naturhistoriske Museum, Københavns Universitet.

Formålet med programmet er at indsamle oplysninger om ynglesucces og overlevelse, som er vitale parametre, hvis man vil vide noget om arternes populationsdynamik. Det er data, som det er vanskeligt at indsamle ved andre monitoringsmetoder, og som er en forudsætning for at kunne bestemme årsager til fluktuationer i

bestandene på ynglepladsen og at koble dem til årsager uden for ynglepladserne.

Der er tre vigtige grunde til, at overvågning af demografiske parametre bør være en del af de nationale overvågningsprogrammer.

For det første påvirkes overlevelse og ynglesucces direkte af miljøfaktorer og naturforvaltning, dvs. ofte uden den tidsforskydning, som ofte ses, før effekterne slår igennem på bestandsstørrelsen.

For det andet giver ynglesucces og overlevelse vigtige informationer om, hvilket stadie i artens livscyklus, der er årsag til eventuelle populationsændringer. Kendskab hertil kan være vigtigt under udarbejdelsen af forvaltningsplaner for trækfugle, da det herved kan identificeres, om en given forvaltningsplan bør rettes mod artens yngle- eller overvintringsområde.

For det tredje giver overvågning af de demografiske parametre afgørende informationer om de overvågede

På et Constant Effort Site skal der ringmærkes 12 gange på samme sted i løbet af hver sommer, hvilket det er en fordel at være en lille gruppe om at klare. Foto: Henning Ettrup.

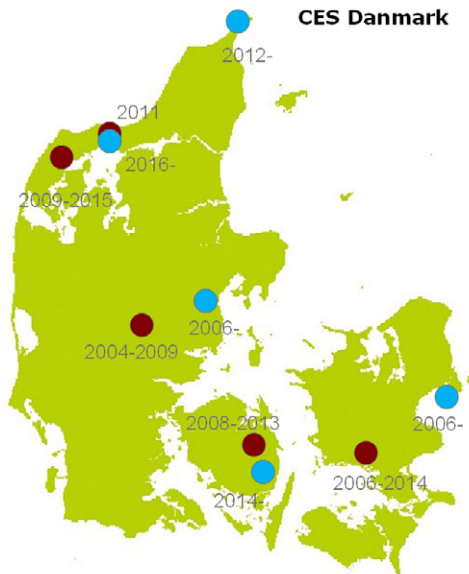

Fig. 1. CES-lokaliteter i Danmark 2004-2017 med angivelse af, hvilke perioder lokaliteten har været i drift (blå i drift).

populationers levedygtighed, og om kvaliteten af de habitater populationerne forekommer i.

Overvågningsprogrammer, hvori der indgår demografiske parametre, har alle steder vist sig at være vigtige i såvel den nationale som internationale forvaltning af de undersøgte fuglearter. CES kan således ses som et supplement til fx DOFs punkt-tællingsprogram og til det efterhånden stærkt reducerede nationale NOVANA-program.

Projektet går i praksis ud på, at der i perioden maj-august 12 gange ringmærkes én gang i hver 10-dagesperiode. Den enkelte fangst dag bestemmes af vejrforholdene, men der skal være mindst seks dage mellem to besøg for at undgå, at fuglene lærer nettene at kende. Man begynder en halv time før solopgang, og der fanges i seks timer. Antal og placering af net skal være ens fra gang til gang og fra år til år. Standarden er 10 net på hver 10 meters længde, men antallet kan tilpasses forholdene. Det skal dog sikres, at der kan ringmærkes mindst 200 fugle pr. sæson.

Danmarks Ringmærkerforening og Ringmærkningscentralen startede i 2004 med Jan Drachmann som primus motor det første site i Danmark. Siden har 30-40 frivillige ringmærkere været aktive på 10 CES-lokaliteter fordelt over det meste af landet (Fig. 1). Lokaliteterne har været drevet i kortere eller længere tid afhængigt af lokale forhold (fx tilladelser, jagt, tid mv.) og afhængigt af lokale frivillige ildsjæle, som er de betingelser, citizen science-projekter arbejder under. Det er vigtigt, at de

lokale projekter løber kontinuerligt over en længere årrække for at få optimalt udbytte af anstrengelserne. Siden starten i 2004 og frem til 2016 er der indsamlet oplysninger om i alt 27 656 fugle fordelt på de 10 CES-lokaliteter.

Der er indtil videre udarbejdet et par mindre analyser af lokalt indsamlet materiale, men ellers udførte Vicky Knudsen den første behandling af det samlede danske CES-materiale i 2015 i forbindelse med et specialeprojekt på Københavns Universitet. Hun analyserede 14 almindelige arter delt op i tre grupper afhængigt af deres trækstrategi; kort-, mellem- og langdistancetrækfugle for en syvårig periode (2006-12). Analysen påviste bl.a., at langdistancetrækkerne tilsyneladende havde fremgang på CES-lokaliteterne i forhold til den nationale tendens. Dette kan muligvis skyldes habitatspecialiserede arter, som er bedre monitoreret i CES-programmet. Bearbejdningen viste også, at antallet af lokaliteter stadig er for lavt til nationale analyser. Det danske CES-materiale tilgår dog et fælleseuropæisk projekt for derved at blive anvendt i større perspektiver for de europæiske fuglepopulationer.

Et eksempel på anvendelse af CES-data er, hvordan de har kastet lys over klimaets påvirkning af bestandene af langdistancetrækkere i vinterkvarteret. Arter, der overvintrede i de fugtige klimazoner i Vestafrika, havde således signifikant højere årlig overlevelse end arter, der overvintrede i Afrikas tørre klimazoner (Sahel). Samtidig kunne ses, at overlevelsen hos nogle arter var positivt korreleret med forekomsten af regnskyl i Sahel.

CES-ringmærkningsprogrammet er således et særdeles vigtigt redskab for at øge vor viden om fuglebestande i Danmark og for at få en forståelse af de bagvedliggende reguleringsmekanismer. Der skal derfor her lyde en opfordring til alle ringmærkere, nye som 'gamle', om aktivt at deltage i CES-programmet. CES-mærkningen er en god måde for nybegyndere at lære ringmærkning, men også en mulighed for de øvede i at følge en hel ynglesæson. Kontakt undertegnede enten i Danmarks Ringmærkerforening (hettrup@live.dk) eller på Ringmærkningscentralen (jjmadsen@snm.ku.dk), hvis du er interesseret.

Henning Ettrup, formand for Danmarks Ringmærkerforening, og Jesper Johannes Madsen, Ringmærkningscentralen

Knudsen, V. 2015: Fluctuations in populations of common Danish breeding birds – using data from the Danish Constant Effort Sites. – Master's thesis, Statens Naturhistoriske Museum, København.

Johnston, A., R.A. Robinson, G. Gargallo, R. Julliard, H. van der Jeugd & S.R. Baillie 2016: Survival of Afro-Palaearctic passerine migrants in western Europe and the impacts of seasonal weather variables. – Ibis 158: 465-480.

European Ornithologists' Unions 11. kongres i Finland

I en tid, hvor der synes at blive opført stadig flere grænser og mure, er det opmuntrende, at der findes unioner, der forsøger at nedbryde netop den slags. Nedbrydning af grænser og mure har været den europæiske ornitologiske unions mission, siden unionen blev grundlagt i 1997. Det var også i høj grad ledestjernen på den 11. EOU-kongres i Turku (Åbo), der blev afholdt 18.-22. august 2017. Kongressen, der var organiseret af Turku Universitet, samlede 406 deltagere fra 36 lande inkl. ikke-europæiske lande fra især Afrika. Deltagelsen fra Afrika var absolut relevant, da de to verdensdele jo deles om et stort antal trækfugle.

Programmet bestod af syv længere plenumforedrag, 170 kortere oplæg i fem parallelle spor og ca. 100 posters. En gruppe af unge forskerspirer, kaldet *The Fledglings*, organiserede deres helt egen aftensammenkomst, og forskergruppen for *Migrant landbirds* holdt desuden et særligt møde i tilknytning til kongressen; begge var velbesøgte.

Plenumforedragene dækkede fx et komplekst emne som sammenhængen mellem immunøkologi, personlighed og adfærd, hvilket udgør et nyt (fra 2012) forskningsfelt kaldet *psykoneuroimmunologi*. I den forbindelse åbnede Peter Hórák (Tartu Universitet, Estland) forsamlingsens øjne for, at der (også) hos fugle er tydelige sammenhænge mellem personlighed, adfærd, immunfunktioner og stress. Dette blev især demonstreret ved eksempler med Grønirisk. Hos Grønirisker i fangenskab synes halemisddannelser således at være en god indikator for intolerance over for netop fangenskabet, og for tiden synes attraktion mellem artens to køn desuden at hænge mere sammen med sort pigmentering end med andre farver, hvilket ifølge Hórák er et eksempel på, hvordan melaninbaseret pigmentering er involveret i den psykoneuroimmunologiske årsagskæde.

Fra Danmark deltog ca. syv ornitologer (lidt afhængigt af, hvordan man opgør personernes tilhørsforhold!), heraf dette indlægs forfattere fra DOF og Århus Universitet, mens de øvrige var fra Københavns Universitet (KU). HH leverede et mundtligt indlæg om årsagerne til tilbagegangen for Stær belyst ved telemetriske studier af mærkede individers habitatpræferencer, og Kasper Thorup fra KU stod for et indlæg om orienteringsstudier af fritflyvende trækfugle.

Mikkel Willemoes (formelt tilknyttet Lund Universitet) redegjorde for et studium af trækruter og populationsstruktur hos Gøg. Hos denne art er der fundet en høj grad af lighed mellem de forskellige populationers trækruter, som udgør næsten ens, om end parallelforskudte, loops, hvor en gruppe af SV-trækkende Gøge i England dog skiller sig ud. Der er fundet en høj lighed mellem

populationernes trækruter i Afrika, ligesom der heller ikke er nogen tidsmæssig forskel i ankomst til og afgang fra vinterkvarteret. Det er der derimod i Europa, hvor der er mindre forskelle i både fænologi og trækruter. Dette indikerer, at vinterkvarteret er genetisk betinget, mens valget af trækrute og timing kan modificeres i relation til placeringen af ynglepladsen og til ynglefænologien. Populationsstrukturen kan potentielt afspejle forskellige istidsrefugier svarende til de forskellige trækruter, men ensartetheden tyder på en høj grad af genflow.

Endelig præsenterede Sissel Sjöberg fra KU 'MOTUS', der er verdens største samarbejdsprojekt om automatiseret radiotelemetri af fugle. Hvad posters angår, havde TV medbragt en foreløbig status for det danske Atlas III-projekt, og Katherine Snell fra KU fremviste en poster om Snespurv, hvis Svalbard-bestand overvintrer på den vestasiatiske steppe.

De danske indlæg omhandlede således i høj grad studier baseret på mærkning af mindre fugle, men også mange andre indlæg havde fokus herpå. Fx kunne Malcolm Burgess fra britiske RSPB konkludere på en test

Gøgens 'sløjfetræk' til og fra tropisk Afrika vist for seks individer mærket i Danmark og Sydsverige. Efterårstræk er vist med optrukne linjer; forårstræk med stiplede.

af kort- og langtidseffekter af geolokator-mærkning af Broget Fluesnapper, at mærkningen – heldigvis! – ikke påvirker de mærkede individers yngleforhold.

En helt anden type indlæg behandlede mulige effekter af klimaændringer på fugle, heriblandt to indlæg fra Finlands Naturhistoriske Museum, der bl.a. påviste, at de nordeuropæiske bestande af dykænder fra 1990 til 2013 har forskudt deres overvintringsområder mod nordøst, mens dette ikke gælder for svømmeænder. Tilsvarende har de finske ynglebestande af Solsort og Kvækerfinke forskudt sig mod nordøst i perioden mellem 1970-89 og 2000-12 (se også DOFT 111: 1-2, 2017)

På generalforsamlingen blev svenskeren Jan Åke Nilsson valgt som ny præsident for EOU til erstatning for skotten Barbara Helm. Kongressen accepterede et tilbud fra Rumænien som vært for den 12. EOU-kongres i 2019. DOF bør også her være til stede, såvel for at få inspiration fra andre ornitologiske miljøer og følge med i ornitologiens udvikling, som for at pleje foreningens netværk og præsentere DOFs faglige resultater for andre ornitologer.

Thomas Vikstrøm & Henning Heldbjerg

Se mere om EOU på <https://eounion.org>

Genetiske analyser kaster nyt lys over den menneskelige indflydelse på gåsebestandes udvikling siden den sidste istid

Inden for de seneste årtier har vi oplevet en voldsom vækst i de fleste gåsebestande i Europa og Nordamerika, og vi har tilskrevet det bedre beskyttelse mod jagt og forbedrede fødebetingelser på vintergrønne landbrugsarealer i gæssenes overvintringsområder. Vi ved, at mange af bestandene havde nået et lavpunkt efter Anden Verdenskrig, men hvor langt tilbage var de holdt nede? Knortegæs var førhen meget talrige, men bestandene kollapsede i 1930'erne som følge af, at ålegræsset forsvandt i stort set hele overvintringsområdet, kombineret med et hårdt jagttryk, men for de fleste bestande kender vi ikke til bestandenes forhistorie og den menneskelige indflydelse på deres udvikling.

De seneste års landvindinger indenfor DNA-sekventering og genomforskning giver nu en række nye muligheder for at analysere arters og bestandes historie tilbage i tid, mere præcist hvordan bestandsstørrelserne har varieret over meget lange tidsrum. Den bestandsstørrelse, man estimerer, er den *effektive populations-*

størrelse, som tager i betragtning, hvor meget indavl og tilfældige genetiske ændringer, der foregår i bestanden. Den effektive populationsstørrelse er næsten altid meget mindre end det faktiske antal individer; som et groft overslag kan man regne med et forhold på 1:10.

Ved at analysere genomsekvensen fra blot et enkelt individ, kan man ved hjælp af en metode (PSMC) beregne, hvorledes den effektive populationsstørrelse har ændret sig over tid, fra mere end 100.000 år siden og op til få hundrede eller tusinde år før nutiden. Andre metoder (AFS), som ikke kræver hele genomer, men dog tusindvis af genetiske markører fra flere individer, kan bruges til at estimere effektive populationsstørrelser, udveksling af genetisk variation mellem bestande og afsløre nylige flaskehalse med kraftig bestandsnedgang, baseret på fordelingerne af sjældene og mere almindelig genetisk variation.

Vi har netop sekventeret og samlet det første fulde genom fra Kortnæbbet Gås. På basis af denne genomse-

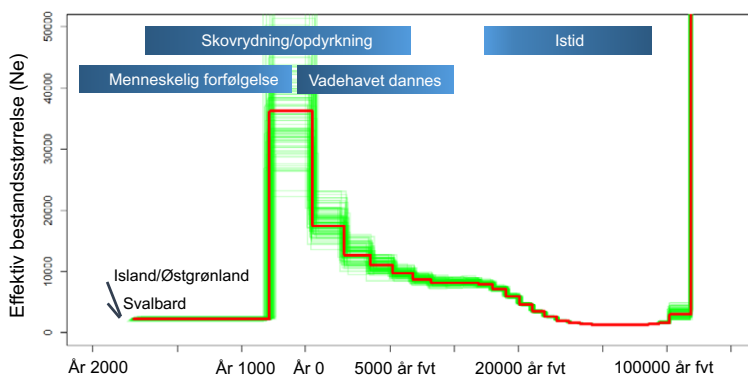

Fig. 1. Rekonstruktion af udviklingen i den effektive bestandsstørrelse af Kortnæbbet Gås fra 100.000 år før vores tidsregning frem til det 20. århundrede. Den røde linje er PSMC-estimatet på baggrund af de originale genom-data, og de grønne linjer angiver PSMC-estimer for 100 bootstrap-sekvenser. Blå linjer viser udviklingen fra midten af det 20. århundrede baseret på analyse af genetisk populationsstruktur (AFS).

kvens samt tusinder af genetiske markører fra blod- og vævsprøver taget i henholdsvis Danmark og Island har vi rekonstrueret bestandens udvikling og den genetiske udveksling mellem den islandsk/grønlandske bestand og Svalbard-bestanden, som passerer gennem Danmark. På baggrund af disse analyser (PSMC og AFS) kan vi med nogen forsigtighed udtale os om udviklingen i perioden fra for ca. 100 000 år siden og op mod nutiden.

Går vi 100 000 år tilbage, var bestanden af Kortnæbbet Gås meget stor, men den kollapsede i forbindelse med den sidste istid. Bestanden lå på et meget lavt niveau (100-1000 individer i effektiv populationsstørrelse) frem til for ca. 25 000 år siden, hvor isen gradvist trak sig tilbage (Fig. 1). Højere grad af genetisk variation i den islandske delbestand kunne tyde på, at artens istidsrefugium lå på Island. Efter istiden skete der en gradvis bestandsvækst, som tog fart inden for de seneste 10 000 år, og bestanden nåede et højdepunkt lige omkring år 0. For ca. 1500 år siden kollapsede bestanden og lå derefter på et meget lavt niveau på ca. 1000 individer. Først i det 20. århundrede tog de to delbestande til igen. De to bestande blev opsplittet efter istiden, og i dag er der kun ringe genetisk udveksling mellem de to bestande.

Stigningen i bestandsstørrelsen efter sidste istid er sammenfaldende med flere forhold: ca. 7000 år før vor tidsregning (fvt) opstod der tidevandsområder, fx Vadehavet, som har budt gæs på føde i form af strandengsvegetation, og ca. 4000 år fvt, i den yngre stenalder, begyndte mennesket at opdyrke jorden og rydde skov i

store dele af Nordeuropa. Det har åbnet rige fødemuligheder for gæs i deres overvintringsområder.

Det bratte fald omkring 1000 år evt er overraskende. På det tidspunkt var geværet ikke opfundet (jagtgeværet blev først opfundet i 1700-tallet), og jagt blev drevet med bue, net eller bola. Fra analyser af køkkenmøddinger vides, at vildgæs indgik i føden. Det er imidlertid svært at forestille sig, at disse former for jagt på gæs i overvintringsområderne kan have decimeret bestanden. Derimod ved vi, at gæssene blev forfulgt i deres arktiske yngle- og fældningsområder. Om sommeren fælder gæs deres svingfjer og kan ikke flyve i en fire ugers periode. I Nordrusland bedrev de oprindelige folk storstilet fangst af fældende gæs, som de drev sammen på floder, søer eller kyster. Gæssene blev gennet ind i ruser, hvorefter de blev dræbt (og sandsynligvis gravet ned i permafrosten som kødforsyning i vintertiden) (Fig. 2).

Denne massefangst fortsatte helt frem til Sovjettiden i det 20. århundrede, hvor også fanger fra Gulag-lejrene blev sendt ud for at sammendrive fældende gæs i stor stil. I højlandet på Island findes rester af stensætninger, som har været benyttet som ruser til fangst af fældende gæs. Der er beretninger om, at nordboerne (som kom til Island omkring det 9. århundrede) og senere i Middelalderen den islandske befolkning drog op i højlandet om sommeren for at drive gæs sammen. Der foreligger ingen information om skalaen af disse massefangster, men de kan have været massive. Det vides ikke, om gæs blev

Fig. 2. Oprindelige folk i Arktis har i århundreder drevet massefangst af fældende gæs til kødforsyning. Tegning fra Storå, N. 1968: Mass capture of waterfowl in Northern Eurasia. – Åbo Akademi.

drevet sammen og slået ihjel på Svalbard, men eftersom fangstmænd fra Nordrusland huserede på Svalbard i flere århundreder, er det ikke usandsynligt, at det også har fundet sted der (dog først fra 1500-tallet og fremefter).

Vores analyse tyder på, at den menneskelige indflydelse på gåsebestande går tilbage til Stenalderen, og at den menneskelige forfølgelse kan have undertrykt bestandene langt før end vi troede. Gåsekødet har haft en væsentlig betydning som fødekilde i de nordlige samfund. Netop i fældningsperioden, hvor de er lette at komme til og samler sig, har de været ekstremt følsomme, selv i tyndt befolkede arktiske områder.

EU BirdLife-møde i DOF

I september i år dannede DOF rammen om et tredages naturpolitisk møde for europæiske BirdLife-partnere. Måske ikke i sig selv noget at hæve øjenbrynene over. Politiske møder afholdes løbende, og grønne interesseorganisationer kigger mod EU-Kommissionen og den belgiske hovedstad, når det gælder udstedelse og revision af EU-forordninger og -retsakter på det grønne område. Men for DOF var det alligevel en særlig begivenhed. Det er kun anden gang, at DOF markerer sig så synligt som en BirdLife-medspiller på den europæiske scene for naturpolitik.

Med en ny rammestrategi for 2017-20 opskaleres DOFs internationale engagement over en bred kam. Det sker ud fra den erkendelse, at fugle- og naturbeskyttelse er et internationalt anliggende, som kun kan løses i partnerskaber, som rækker ud over Danmarks grænser og som modspil til, og i konkurrence med andre internationale interesseorganisationer. Et nærmest ikonisk eksempel på dette transnationale samarbejde er beskyttelsen af trækfugle, som gør BirdLife-samarbejdet bydende nødvendigt og samtidig har skabt en naturlig samarbejdsplatform for ornitologiske organisationer og et stærkt ikon for BirdLife i form Havternen som symbol for partnerskabet.

DOFs internationale arbejde med trækfugle har i en årrække fokuseret på årsagerne til nedgangen blandt mange af vore Afrika-trækkere, hvor vi især har arbejdet i Ghana, men vi har også været aktive med trækfugleprojekter i Tanzania, på Malta og sammen med tyskerne og hollænderne i det fælles Vadehav. For tiden er vi ved at udvikle samarbejdet om beskyttelse af trækfuglene indenfor BirdLifes East Atlantic Flyway Initiative.

For DOF er det internationale udsyn dog ikke nyt. Tilbage i 1980'erne opstod et behov for en mere effektiv organisation for international fuglebeskyttelse, og sammen med en række af BirdLifes nuværende partnere,

Jesper Madsen, Michael Møller Hansen, Marti Pujolar, Institut for Bioscience, Aarhus Universitet, Danmark, og Love Dalén, Enheten för bioinformatik och genetik, Naturhistoriska Riksmuseet, Sverige

Pujolar, J.M., L. Dalén, R.A. Olsen, M.M. Hansen & J. Madsen 2017: First de novo whole genome sequencing and assembly of the pink-footed goose. – *Genomics* Doi: 10.1016/j.ygeno.2017.08.008.

Pujolar, J.M., L. Dalén, M.M. Hansen & J. Madsen 2017: Demographic inference from whole genome and RAD sequencing data suggests alternating human impacts on goose populations since the Last Ice Age. – *Molecular Ecology* Doi: 10.1111/mec.14374.

deltog DOF i etableringen af det BirdLife, vi kender i dag med nationale partnerorganisationer. Organisationen, hvis rødder rækker tilbage til 1914, og som opstod som en modreaktion på truslerne om udryddelse af Silkehejren pga. brugen af dens prydfer til damehatte, havde tidligere bestået af en række nationale komiteer med repræsentanter fra forskellige fugle- og naturbeskyttelsesorganisationer og universiteter under navnet *International Council for Bird Preservation*. DOF har siden etableringen af BirdLife som globalt partnerskab været fuldgyldig medlem af BirdLife International og udgjort partnerskabets danske afdeling, mens arbejdet i den danske ICBP-komite er blevet videreført i Det Grønne Kontaktudvalg og 92-Gruppen.

I dag samarbejder de nationale partnere om vidensindsamling og forskning på tværs af grænser med hjælp fra mange tusinde frivillige ornitologer. Det har givet BirdLife et troværdigt fundament at advokere ud fra, selvom partnerskabets opbygning som konføderation fortsat giver udfordringer, når det globale tankskib for naturbevarelse skal beslutte kursændringer. For trods EU-skeptisk hos dele af den europæiske befolkning er der store gevinster at hente ved et politisk samarbejde om mere og bedre natur i EU (og globalt).

Henholdsvis Fuglebeskyttelsesdirektivet fra 1979 og Habitattdirektivet fra 1992 er gode eksempler på europæisk lovgivning, som i den grad har haft stor betydning for truede, sårbare eller karakteristiske artsgrupper og naturtyper i de enkelte EU-medlemslande – også i Danmark som har 252 Natura 2000-områder svarende til 8,3 % af det danske landareal og 17,7 procent af det danske havareal. Selvom graden af håndhævelse og implementering af direktiverne varierer fra medlemsland til medlemsland, har de grønne, nationale organisationer med direktiverne fået konkrete juridiske holdpunkter i kampen for den europæiske biodiversitet.

Dansk
Ornitologisk
Forening

BirdLife/ICBP har spillet en stor rolle i udrulningen af Natura 2000-netværket og har gennem støtte til EU-Kommissionens udarbejdelse af en komplet oversigt over vigtige fugleområder i Europa bidraget til en kvalificering EU's fugledirektiv.

Via BirdLife Internationals regionale lobbykontor i Bruxelles spiller partnerskabet til stadighed en vigtig rolle som vagthund, når det gælder bevarelse af de to naturdirektiver og reagerer løbende på overtrædelser af bevaringsmålsætningerne for *Natura 2000-områderne*. Det kom blandt andet til konkret udtryk i 2016, hvor visse dele af EU-Kommissionen plæderede for en revision af naturdirektiverne. Det fik BirdLife til at mobilisere den til dato største folkelige protest i EU's historie for en bevarelse af de to direktiver. 500 000 borgere deltog i protesterne.

Ud fra disse betragtninger giver det internationale samarbejde særdeles god mening, og på det naturpolitiske møde i København, som samlede både politiske medarbejdere, chefer og biologer, var ambitionerne da også tårnhøje. Mødet mundede ud i en række konkrete indstillinger til EU-Kommissionen om blandt andet en revidering af EU's Miljøstrafdirektiv, som bør indeholde større straf til personer, der forbryder sig mod naturen, ligesom BirdLifes forhandlingsposition ved de kommende EU-budgetforhandlinger blev godkendt af de fremmødte.

I de kommende år forhandles et nyt EU-budget, som bliver gældende efter 2020. Udfaldet af forhandlingerne bliver afgørende for den fremtidige finansiering af beskyttelsen af den europæiske biodiversitet, som er i drastisk tilbagegang. Det fremtidige EU-budget får også indflydelse på forhandlingerne om reformeringen af den fælleseuropæisk landbrugspolitik, som BirdLife er dybt involveret i. BirdLife advokerer blandt andet for et opgør med den nuværende søjletænkning, hvor Søjle 1 er den direkte landbrugsstøtte og markedsordning og Søjle 2 er landdistriktpolitikken. I stedet bør EU oprette en række forskellige fonde herunder en ny natur- og biodiversitetsfond, som hvert år allokere 15 mia. Euro.

Et af de varme emner for tiden er forvaltningen af Europas gåsebestande, som for fleres vedkommende

er i nærmest eksponentiel vækst med konflikter med landbruget, flytrafikken og overgræsning af arktisk tundra til følge (se DOFT 111: 56-58, 2017). Her er meningerne mellem BirdLife-partnerne stærkt delte, idet de spænder fra "fingrene væk fra vores gæs" til "vi er nødt til at gøre noget ved det, hvis ikke gæssene skal ende som hadeobjekter eller 'flyvende rotter' i befolkningens øjne." I internationalt regi arbejder man derfor med forvaltningsplaner for de mest problematiske arter.

Ser man på beslutningen om en yderligere internationalisering af DOF ud fra et regionalt perspektiv, er denne også taget på et ganske opportunt tidspunkt. Briternes farvel til EU – og dermed en tilbageværet fra EU af BirdLife-partnerskabets absolutte største partner, engelske RSPB – har rykket den regionale magtbalance. Andre organisationer skal nu udfylde det tomrum, som er opstået i kølvandet på BREXIT. BirdLife i Tyskland (NABU) og BirdLife i Holland (VBN) er naturlige og oplagte arvtagere til rollen som storebror, men andre partnere markerer sig også.

Norden har hidtil været bemærkelsesværdigt fraværende, selvom de største bestande af nordiske fugle med akut behov for beskyttelse er i Grønland, Færøerne, Island og Nordatlanten (Norge har en fjerdedel af hele det europæiske havområde). Fraværet kan delvis forklares ud fra manglen på ressourcer. Det er i Arktis og Nordatlanten, at BirdLife og BirdLifes nationale organisationer står svagest. Grønland har ingen ornitologisk forening, men en gruppe under DOF. Island har en ornitologisk forening med kun en ansat, mens Færøernes ornitologiske forening ingen ansatte har og samtidig døjer med faldende medlemstal. De ornitologiske foreninger i Sverige og Finland er ganske store, men her har man heller ikke engageret sig særlig meget i internationalt arbejde.

DOF har på nordisk niveau den absolut største kapacitet og vil kunne tage ejer- og lederskab for en styrkelse af det nordiske BirdLife-samarbejde og bidrage til partnerskabet. DOF er ikke længere lillebror, men en flyvefærdig Vandrefalk, som kan influere retningen og kvaliteten af verdens største globale partnerskab for naturbevarelse og måske bringe Norden og BirdLife tættere sammen.

Der blev også tid til en fugletur til Vestamager, hvor deltagerne kunne glæde sig over flere tusinde Hjejler, Viber, Almindelige Ryler og svømmænder, mens to voksne Havørne kredsedede over området og en Lærkefalk jagtede guldsmede på tæt hold.

Toke F. Nyborg, international medarbejder i DOF

Langhout, W. & A.L. Brunner 2017: The Best Idea Europe Has Ever Had? Natura 2000 – The Largest Network of Protected Areas in the World. – The GWS Journal of Parks, Protected Areas & Cultural Sites 34(1): 88-91.

<http://www.birdlife.org>

International Wader Study Group konference i Prag

Why study Plovers? Det var titlen på et af de 85 foredrag, som løb af stablen i løbet af de tre dages møde, og sammen med 32 posterpræsentationer var det programmet, da International Wader Study Group holdt konference i Prag 15.-18. september 2017. For at et så komprimeret program overhovedet kan gennemføres, må en stor del finde sted parallelt og være styret behårdt. Dertil var der indlagt en konkurrence med gæt af et antal vadefuglestemmer, som ved hver overgang til nyt emne lød i lokalerne.

Det er styrken i et sådant internationalt sammenrend af forskere, deres studerende og engagerede amatører, at man dækker og skaber sammenhæng mellem ny viden på hele vadefuglens flyway. Både (det ofte arktiske) yngleområde, rastesteder undervejs på trækket og vinterkvarter var repræsenteret af kompetente folk.

Fredagens program indledtes efter velkomst med to foredrag i plenum, hvorefter de ca. 150 deltagere fordelte sig ud i tre parallelle workshops, der varede resten af dagen. Her blev bl.a. Storspovens situation endevendt. Der har længe været bestræbelser på at forbedre vores viden om netop denne art, der som så mange andre vadere er i aftagen i den sydlige del af udbredelsesområdet, men som man faktisk endnu ikke har haft tilstrækkelig detaljeret viden om, til at gribe ind for at hjælpe.

Grunden til, at jeg deltog, var en anden af fredagens workshops, der handlede om Viben. Her er der til gengæld tale om en art, der er gennemstuderet, og hvor man derfor i stort omfang er i stand til at pege på årsag og virkning og dermed virkemidler, der kan hjælpe denne folkekære art, som næsten overalt i Europa er i massiv tilbagegang. Den europæiske bestand tæller nu mellem 3,2 og 5,2 mio. voksne fugle, hvor de største ynglebestande findes i UK, Holland, Polen, Hviderusland og Rusland. Viben er på den røde liste klassificeret som sårbar (Vulnerable) både i Europa og i EU, fordi den har vist en bestandsnedgang på 30-49 % i løbet af de tre seneste generationer. Siden 1970 er ynglebestandene aftaget i alle de europæiske lande med en bestand på over 50 000 par.

En væsentlig årsag til tilbagegangen er lav produktivitet. Vi ved meget om artens valg af habitat, og går et kuld tabt, så er der områder, hvor kun dette ene forsøg er muligt, mens andre habitater giver mulighed for op til 4-5 omlagte kuld. Ungeoverlevelsen er dog så lav, og oftest bliver så få unger flyvefærdige, at arten ikke er i stand til at opretholde bestanden. Det kræver mellem 0,8 og 1 flyvedygtig unge pr. par at bibeholde en bestand blot i balance.

Flede lande har gennem snart mange år forsøgt sig med de såkaldte Agri-Environmental Schemes

(AES), som opererer med hele paletten af initiativer til vibebevarelse: Afmærkning og indhegning af reder, prædatorbekæmpelse, diverse initiativer i marken og aftaler med landmænd. Intet program er dog bedre end det svageste led, og de enkelte indsatser kan være meget tidskrævende. Den karismatiske Vibe har dog i flere lande kunnet samle engagerede grupper, der lokalt – og med held – kæmper for at hjælpe selv små bestande på fode.

Efter dagens workshop samledes en gruppe af særligt interesserede vibefolk til videre drøftelse af første skridt til en *Handbook of Lapwing Protection*, hvor de praktiske (og politiske) erfaringer med beskyttelse af Viben bliver samlet. Jeg blev tilknyttet denne arbejdsgruppe, som over det næste års tid vil udarbejde dels et digitalt værk med links til dokumenterede populations- og habitatsundersøgelser, dels et fysisk skrift målrettet landmænd og landbrugskonsulenter med virkemidler, der bearbejdes og oversættes til flere forskellige sprog. Der er i sandhed taget hul på en omfattende indsats, der forhåbentlig vil komme den trængte Vibe til gode fremover, også i Danmark. Her er arten uforståeligt endnu ikke på den røde liste.

Når man overværer så mange foredrag og ser de mange plancher, så imponerer vadefuglene med deres spændende biologi, så her følger nogle beretninger om forskellige arter, der alle er velkendte blandt danske ornitologer.

Tredækkerens trækforhold aftvinger stadig større forundring og respekt, og ny viden fra ynglepladserne i Mellemsverige opnået gennem geolokatorer afslører, at fuglen flyver direkte fra Sverige til Nigeria (5000-7000 km) på bare 88 timer nonstop, gør pause her, førend den også i et stræk tager turen videre til det endelige vinterkvarter i Congo. I 2017 er denne viden forøget ved hjælp af et accelerometer, som er et 1,6 g tungt apparat, der fæstnes til ringen på fuglens ben, og som måler aktivitetsniveauet hvert 5. minut, foruden temperatur og lufttryk for hver time og lys for den endelige geolokation. Under trækket, som bliver betegnet yoyo-flyvning, når fuglene sommetider op i flere tusind meters højde, men hele tiden ændres højden op og ned, så andre dele nærmest foregår i jordhøjde.

Brushanen danser snart på sidste vers i Danmark, men dens biologi giver den visse tilpasningsfordele, som en monogam fugleark ikke har. Det viser sig, at polygame og polygyne arter i og med deres løse parforhold har udviklet en evne til at slå sig ned i nye områder, der på sigt kan være til artens fordel. Nok forsvinder den fra Danmark, men den fleksible 'pardannelse' giver i en omskiftelig verden nye muligheder, som en 'konser-

vativ' monogam art med livslangt parforhold og stedtrofasthed ikke kan profitere af. Simultane optællinger fra Pripjat-flodsletten i Hviderusland mellem Pinsk og Mozyr viser tillige, at Brushanerne ankommer tidligere, raster i kortere tid og ikke mindst, at de forekommer i stadig stigende antal. 158 000 eller 85 % af fuglene rastede i foråret 2017 koncentreret i midten af floddalen på et beskedent område 10 km fra Turow. I hele det sydlige Hviderusland anslås det nu, at der i løbet af foråret raster mellem 200 000 og 400 000 Brushaner.

I Tjekkiet har man iagttaget et stigende antal Små Præstekraver, der yngler på marker. Har der været en vinteroversvømmelse, som er tørret ud og har efterladt bare og flade partier, så kan den Lille Præstekrave rykke ind. Det ses også i afgrøder med stor rækkeafstand, som fx majs. Arten yngler lidt senere end fx Viben og er derfor ikke ligeså udsat for ødelæggelse af reden under markarbejde i det tidlige forår. Måske er det en tendens, vi også kan se i Danmark, men som er upåagtet, da Lille Præstekrave oftest eftersøges i råstofgrave, så tilstedeværelse inde midt i en mark ikke opdages. Alligevel ses et stigende antal også herhjemme fx ved rideskoler, i

større godsers omgivelser og måske også i markerne. Hold øje med denne tilpasningsdygtige art, som jo også er blandt de 18 arter, der bliver sat et nøjagtigt tal på under Atlas III.

Hvidbrystet Præstekrave har en enormt udstrakt yngleudbredelse, hvor den med de åbne sanddækkede områder som habitatkrav in mente kan slå sig ned i ørkenområder og således også på steder med over 50° varme midt på dagen. Derfor ruger den Hvidbrystede Præstekrave sådanne steder også mest intenst midt på dagen for at skygge for æggene, mens den fouragerer om morgenen og på andre mindre varmeintense tidspunkter.

Disse eksempler i sig selv giver selvfølgelig svaret på overskriften: Why study Plovers?

Foruden jeg selv deltog Ole Thorup og Jannik Hansen fra Danmark, hvoraf Ole Thorup holdt foredrag om langtidstendenserne fra 90 års ynglefugleoptællinger på Tipperne med engfuglevenlig drift, specielt med henblik på Viben. Her er der de seneste 45 år sket en gennemsnitlig stigning i antallet (135 par) sammenlignet med de første 45 år (85 par), så det *kan* lade sig gøre.

Niels Andersen

Viben har det svært i landbrugslandet, idet den har vist en bestandsnedgang på 30-49 % i løbet af de tre seneste generationer. Foto: Jørgen Dam.